

**Nowe partie polityczne w Polsce, Czechach
i na Słowacji z perspektywy geografii wyborczej**

Maciej Marmola
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Political Preferences
2017, vol. 17: 57–72.
DOI: 10.6084/m9.figshare.5708320
journals.us.edu.pl/index.php/PP
Submitted: 19/10/2017
Accepted: 02/11/2017

Abstract:

New parties in Poland, Czech Republic and Slovakia – electoral geography perspective

The aim of presented article is to examine regularities in the geographical distribution of support for the new political parties in Poland, Czech Republic and Slovakia. At the beginning of the study, nationwide results of analyzed parties were compared with results achieved in territorial units. On this basis, the author created an indicator showing the average profit (or loss) of a new grouping in relation to the share of votes at the national level. Subsequently, the author calculated the Pearson's correlation coefficients to evaluate the relationship between results of new political parties in the first elections they gained parliamentary seats. The results of the analysis show that only in case of Czech Republic, it is possible to distinct the territorial units where citizens are more likely to vote for new parties. Nevertheless, most of differences in the geographical distribution of support for new parties in analyzed countries arise from three interrelated factors: the specificity of the territorial unit, ideological autoidentification of population inhabiting a particular territorial unit and popularity of party leaders.

Key words:

new parties, political parties, electoral geography, Poland, Czech Republic, Slovakia

Wprowadzenie

Badania nad zmianami zachodzącymi w systemach partyjnych stają się współcześnie jednym z najbardziej interesujących kierunków analiz w zakresie nauk o polityce. Wzmoczone zainteresowanie tym zagadnieniem wynika ze wzrostu społecznego poparcia dla nowych inicjatyw politycznych notowanego w ostatniej dekadzie, co znajduje swe odzwierciedlenie w zmieniających się konfiguracjach systemów partyjnych państw europejskich. Tendencja ta zauważalna jest szczególnie w przypadku państw Europy Środkowo-Wschodniej, gdzie w wyniku

niedawno przeprowadzonych elekcji parlamentarną uzyskało kilkanaście nowych ugrupowań o różnym potencjale politycznym. Część z nich zdobyła niewielką liczbę mandatów, pozostając na marginesie politycznej relewancji. Niektóre stały się jednak znaczącymi ogniwami parlamentarnej opozycji bądź koalicji rządowej, czasem obsadzając nawet urząd premiera i większość stanowisk rządowych (najlepszym przykładem tak spektakularnego sukcesu jest zwycięstwo Partii Mira Cerara w słoweńskich wyborach parlamentarnych w 2014 r.). Podobne zjawisko widoczne jest również w przypadku państw Grupy Wyszehradzkiej, gdzie ostatnie cykle wyborcze przyniosły znaczne zmiany w kształcie parlamentów. Sukces Ruchu Palikota w 2011 r. oraz formacji Kukiz'15 i Nowoczesnej w 2015 r. zadały kłam tezie o petryfikacji polskiego systemu partyjnego. W 2010 r. nastąpiło otwarcie węgierskiej sceny partyjnej, a status ugrupowań relewantnych uzyskały Ruch na rzecz Lepszych Węgier (*Jobbik*) oraz Polityka Może Być Inna (*Lehet Más a Politika!*, *LMP*). W tym samym roku dokonało się także „odmrożenie” czeskiego systemu partyjnego, którego konfiguracja, obok węgierskiego, uznawana była za najbardziej trwałą w warunkach Europy Środkowo-Wschodniej. Jego symptomem było uzyskanie parlamentarnej reprezentacji przez TOP09 oraz ugrupowanie Sprawy Publiczne (*Věci veřejné*), a potwierdzeniem dobre rezultaty ANO 2011 oraz założonego przez Tomio Okamurę Świtu Demokracji Bezpośredniej (*Úsvit přímé demokracie*) w kolejnych wyborach w 2013 roku. Zmiany nastąpiły również na słowackiej scenie politycznej, gdzie sukces Most-Híd oraz partii Wolność i Solidarność (*Sloboda a Solidarita*, *SaS*) w wyborach parlamentarnych z 2010 r. dwa lata później powtórzyła formacja Zwyczajni Ludzie i Niezależne Osobistości (*Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti*, *OLaNO*), a w kolejnej elekcji ugrupowanie Borisa Kollára Jesteśmy Rodziną (*Sme Rodina*), Sieć (*SIET'*) oraz Partia Ludowa Nasza Słowacja (*Ludová strana – Naše Slovensko*).

Nowe partie polityczne – ujęcie definicyjne

Podstawowym problemem, z jakim muszą zmierzyć się badacze powstawania bądź też osiągnięcia politycznej relewancji przez nowe byty polityczne, jest proces konceptualizacji pojęcia nowych partii politycznych, które ze względu na swój adaptacyjny charakter zmieniają się, odnawiają, a nawet kompletnie zmieniają formułę organizacyjną w zależności od rzeczywistości społecznej, politycznej czy wyborczej. Trudność ta implikuje znaczące różnice w obrębie kategorii nowych partii w analizach politologicznych (Wojtasik 2014: 512-513; Marmola 2015: 184-187). Powyższy problem dotyczy również państw Europy Środkowo-Wschodniej, w której mamy do czynienia z częstymi zmianami sztyldów partyjnych, co jest jedną z najważniejszych przyczyn

wysokiej labilności wyborczych preferencji (Sikk 2005). Jak słusznie zauważają Elisabeth Bakke i Nick Sitter (2005), w przypadku nowych demokracji traktowanie wszystkich bytów powstałych w wyniku fuzji i rozłamów jako nowych partii politycznych może znacząco wypaczyć obraz systemów partyjnych oraz zawyżać mierniki wskazujące na ich niestabilność.

Ponadto, proces transformacji systemowej zapoczątkowany na tym obszarze na przełomie lat 80. i 90. XX stulecia wpłynął na ukształtowanie się specyficznego wzorca powstawania partii politycznych, opartego na kryterium genetycznym (Wojtasik 2014: 110). Na jego podstawie wyróżnić można dwie grupy ugrupowań: partie staroreżimowe (*Old Regime Parties*) i noworeżimowe (*New Regime Parties*) (Tucker 2006). Wzorzec ten znalazł swoje odzwierciedlenie również w przypadku państw wyszehradzkich, bowiem podmioty kształtujące system partyjny utrwalony po pierwszych w pełni rywalizacyjnych wyborach wywodziły się z charakterystycznych dla tego obszaru ruchów typu forum (Solidarność, Forum Obywatelskie, Społeczeństwo Przeciw Przemocy, Węgierskie Forum Demokratyczne) bądź też były spadkobiercami partii komunistycznych.

Z tego względu do grona nowych partii w warunkach Polski, Węgier, Czech i Słowacji należy zaliczyć rzeczywiście nowe partie (*genuinely new parties*) lub – jak nazywa je Robert Harmel (1985) – *new parties formed 'naturally'*, czyli inicjatywy polityczne niebędące bezpośrednio bądź też pośrednio (personalnie lub organizacyjnie) powiązane z partiami mającymi wcześniej parlamentarną reprezentację. Kategoria ta obejmuje ugrupowania, które: (1) po raz pierwszy uzyskały mandaty na poziomie parlamentu; (2) nie są sukcesorami wcześniejszych partii parlamentarnych; (3) mają nową nazwę i strukturę; (4) nie posiadają w swoich szeregach ważnych aktorów politycznych (prezydentów, premierów, istotnego odsetka posłów lub ministrów) z przeszłości (Sikk 2005).

Celem artykułu jest zweryfikowanie, czy w Polsce, Czechach i na Słowacji można doszukać się prawidłowości w terytorialnym rozmieszczeniu poparcia dla nowych partii politycznych oraz sprawdzenie, czy w przypadku badanych państw istnieją jednostki terytorialne, w których wyborcy wykazują tendencję do popierania nowych partii. Do grona nowych ugrupowań zaliczono: (1) w przypadku Polski: Ligę Polskich Rodzin, Samoobronę RP, Ruch Palikota, Nowoczesną oraz Kukiz'15¹; (2) w przypadku Czech: TOP09, Sprawy Publiczne, ANO 2011 oraz Świt Demokracji Bezpośredniej; natomiast (3) w przypadku Słowacji: Partię

¹ Choć ugrupowanie Kukiz'15 w sensie formalnym nie jest partią polityczną (nie posiada wpisu do ewidencji partii politycznych prowadzonej przez Sąd Okręgowy w Warszawie), to swoją działalnością spełnia podstawowe funkcje przypisane organizacjom partyjnym.

Porozumienia Obywatelskiego, Alians Nowego Obywatela, Most-Híd, Wolność i Solidarność, OLaNO, Partię Ludową Nasza Słowacja, Sme Rodina oraz Sieć. W trakcie badań pod uwagę wzięte zostały jedynie wybory, w których nowe ugrupowanie po raz pierwszy uzyskało mandaty parlamentarne (w przypadku parlamentów bikameralnych analizowane były jedynie rezultaty elekcji do izb pierwszych). Analizie zostały poddane rezultaty elekcji w poszczególnych jednostkach terytorialnych. W przypadku Polski było to 41 okręgów wyborczych, w warunkach czeskich 76 byłych powiatów (cz. *okresy*, jednostki zniesione w 2003 r., używane jednak nadal w celach statystycznych) i miasto stołeczne Praga, natomiast na Słowacji 79 powiatów (słow. *okresy*). Na wstępie porównano wyniki ogólnokrajowe nowych ugrupowań z wynikami osiągniętymi w poszczególnych jednostkach. Na tej podstawie określono, czy w którejsz z analizowanych jednostek wyborcy wykazują tendencję do popierania nowych ugrupowań. W tym celu określone zostały wskaźniki obrazujące średni zysk (bądź stratę) nowego ugrupowania w stosunku do rezultatu na poziomie ogólnokrajowym. Stanowią one średnią wyliczoną na podstawie różnic między odsetkiem głosów ugrupowania w konkretnym okręgu względem procenta ważnie oddanych głosów w skali kraju. Następnie, dla wyników nowych ugrupowań zostały wyliczone współczynniki korelacji Pearsona w dwóch wariantach: w pierwszym – wyliczono współczynniki korelacji rezultatów analizowanych ugrupowań w stosunku do wyników innych nowych ugrupowań, a w drugim – wyliczono współczynniki (uwzględniono jedynie $|r| > 0,6$) w stosunku do wszystkich partii startujących w tej samej elekcji parlamentarnej.

Wyniki analizy – Polska

W przypadku Polski w żadnym z analizowanych 41 okręgów wyborczych nie zaobserwowano sytuacji, w której wszystkie pięć nowych partii uzyskałoby większy odsetek głosów niż wynik wyborczy na poziomie ogólnokrajowym. Najczęściej na nowe ugrupowania głosowali mieszkańcy trzech okręgów (Lublin, Chełm oraz Koszalin), w których 4 z 5 ugrupowań osiągnęło wyniki powyżej odsetka głosów w skali kraju. W przypadku Lublina i Chełma dotyczyło to rezultatów LPR i Samoobrony (wybory 2001), Ruchu Palikota oraz Kukiz'15. W obu okręgach dużo gorsze wyniki odnotowała natomiast Nowoczesna, która nie przekroczyła tam progę wyborczego (odpowiednio 4,54% oraz 3,75%). Natomiast w okręgu Koszalin rezultat poniżej odsetka głosów w skali kraju uzyskała Liga Polskich Rodzin (jedynie 4,45%). Najslabiej nowe partie wypadały w okręgach: Wrocław, Gdańsk, Płock, Radom, Rybnik, Kraków I oraz Nowy Sącz. W dwóch pierwszych wyniki powyżej średniej uzyskała Nowoczesna, w dwóch kolejnych

takie rezultaty osiągnęła Samoobrona, w Rybniku Kukiz'15, natomiast w okręgu Kraków I oraz Nowy Sącz notowano ponadprzeciętne poparcie dla Ligi Polskich Rodzin.

Tabela 1. Okręgi wyborcze wykazujące najwyższe i najniższe poparcie wyborcze dla nowych partii politycznych w Polsce

Okręg wyborczy	LPR 2001	SRP 2001	RP 2011	K'15 2015	.N 2015	Średni zysk/strata nowego ugrupowania w stosunku do rezultatu na poziomie kraju
40 Koszalin	4,45%	22,77%	12,36%	9,41%	8,06%	+ 2,51 p.p.
7 Chełm	11,30%	15,86%	12,05%	10,47%	3,75%	+ 1,79 p.p.
6 Lublin	9,91%	13,31%	11,77%	9,32%	4,54%	+ 0,87 p.p.
...						
3 Wrocław	7,86%	9,51%	9,59%	8,74%	10,65%	+ 0,37 p.p.
12 Kraków I	11,54%	8,38%	8,83%	8,67%	5,79%	- 0,26 p.p.
17 Radom	7,71%	13,54%	8,53%	8,41%	4,81%	- 0,30 p.p.
16 Płock	5,67%	13,04%	8,38%	8,41%	5,15%	- 0,77 p.p.
30 Rybnik	5,97%	7,10%	9,02%	11,31%	6,33%	- 0,95 p.p.
25 Gdańsk	5,90%	6,38%	9,06%	7,15%	9,17%	- 1,37 p.p.
14 Nowy Sącz	11,44%	7,98%	4,67%	7,83%	3,69%	- 1,78 p.p.
wynik ogólnokrajowy	7,87%	10,20%	10,02%	8,81%	7,60%	

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników wyborów.

W dalszej kolejności analizie poddano rozproszenie poparcia nowych ugrupowań mierzone jako współczynnik zmienności, czyli iloraz odchylenia standardowego wyników uzyskanych w 41 okręgach wyborczych oraz średniego wyniku w tychże okręgach (tabela 2). Wskaźnik ten wydaje się bardziej adekwatny w procesie analizy zróżnicowania rezultatów ugrupowań, gdyż niweluje różnice w wartości odchylenia standardowych wynikające ze skali poparcia dla konkretnej partii na poziomie ogólnokrajowym. Na szczególną uwagę zasługuje wynik formacji Kukiz'15, która obok ugrupowania KORWiN (partia ta nie przekroczyła jednak progu wyborczego, uzyskując 4,76% głosów w skali kraju) miała najbardziej jednolitą strukturę poparcia spośród wszystkich komitetów ogólnopolskich². Co więcej, ugrupowanie Pawła Kukiza przekroczyło próg wyborczy

² Odchylenie standardowe liczone jako odsetek poparcia w przypadku partii KORWiN wyniosło 12,02%, a w przypadku pozostałych ugrupowań przyjmowało wartości: Partia Razem – 20,92%, Prawo i Sprawiedliwość – 24,29%, Platforma Obywatelska – 28,11%, Zjednoczona Lewica – 31,26%, Nowoczesna – 33,79%, Polskie Stronnictwo Ludowe – 53,61%.

we wszystkich powiatach i miastach na prawach powiatu (najśłabszy wynik w Sopocie – 5,02%, najlepszy 22,18% w powiecie brzeskim), co jest zjawiskiem bez precedensu w przypadku nowych ugrupowań w warunkach polskich. Dla porównania w tej samej elekcji Nowoczesna nie przekroczyła progę w 9 okręgach, a w ujęciu powiatowym najlepszy wynik uzyskała w Zielonej Górze 16,49%, a najśłabszy w powiecie janowskim – 1,31%.

Tabela 2. Zróźnicowanie poparcia dla nowych ugrupowań w Polsce liczone na podstawie rezultatów uzyskanych w okręgach wyborczych

Ugrupowanie	Kukiz'15	Nowoczesna	Ruch Palikota	Samoobrona	Liga Polskich Rodzin
Odchylenie standardowe	1,34	2,42	2,03	3,70	2,53
Współczynnik zmienności (odchylenie standardowe jako odsetek poparcia)	14,89%	33,79%	20,17%	35,08%	31,67%

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników wyborów.

Analiza współczynników korelacji wyników wyborczych nowych ugrupowań przedstawiona została w tabeli 3. W tym przypadku dość silną zależność ujemną wykazywały rezultaty Ligi Polskich Rodzin z 2001 r. oraz Ruchu Palikota z 2011 r. Istotne statystycznie korelacje, jednak o słabszej sile, uzyskano również w przypadku wyników Nowoczesnej Ryszarda Petru.

Tabela 3. Współczynniki korelacji wyników wyborczych nowych partii politycznych w Polsce liczone w oparciu o rezultaty uzyskane w okręgach wyborczych

	LPR 2001	SRP 2001	RP 2011	K'15 2015	.N 2015
LPR 2001	X		-,652 ^{**}		-,439 ^{**}
SRP 2001		X			-,570 ^{**}
RP 2011	-,652 ^{**}		X		,407 ^{**}
K'15 2015				X	-,326 [*]
.N 2015	-,439 ^{**}	-,570 ^{**}	,407 ^{**}	-,326 [*]	X

** . Korelacja istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

* . Korelacja istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników wyborów.

Porównanie terytorialnego rozmieszczenia poparcia dla nowych partii, które weszły do parlamentu po wyborach z 2015 r. z innymi ugrupowaniami startującymi w tej elekcji, pokazuje, że Nowoczesna osiągała dobre rezultaty w okręgach, gdzie dobrze wypadły PO ($r = ,756$; $p < ,001$) oraz Partia Razem ($r = ,878$; $p < ,001$), a gorsze wyniki uzyskiwały PiS ($r = -,743$; $p < ,001$); PSL ($r = -,674^{**}$; $p < ,001$). Potwierdza to ogólną tezę, że partia Ryszarda Petru, podobnie jak PO i Razem, większe poparcie generowała w okręgach wielkomiejskich. W przypadku wyborów parlamentarnych 2011 r. rezultaty Ruchu Palikota wykazywały silną zależność ujemną z wynikami PiS ($r = -,751$; $p < ,001$) oraz dodatnią z wyborczym poparciem SLD ($r = ,659$; $p < ,001$). Czynnikiem decydującym o takich rezultatach wydaje się orientacja ideologiczna wyborców tego ugrupowania, w dużym stopniu zbieżna z reprezentowaną przez elektorat SLD i odmienna (szczególnie w wymiarze aksjologicznym) względem wyborców PiS. Podobne wnioski nasuwają się w trakcie analizy wyborów z 2001 r., która wykazała, że LPR uzyskiwała dobre rezultaty, tam, gdzie niższe poparcie generowała zwycięska koalicja SLD-UP ($r = -,727$; $p < ,001$), natomiast wynik wyborczy Samoobrony wykazywał dodatnią korelację z rezultatami PSL ($r = ,589$; $p < ,001$), a ujemną z poparciem dla następujących ugrupowań: PiS ($r = -,675$; $p < ,001$); UW ($r = -,633$; $p < ,001$) oraz PO ($r = -,639$, $p < ,001$).

Wyniki analizy – Słowacja

Podobnie jak w warunkach polskich, także na Słowacji w żadnym z analizowanych powiatów nie zdarzyło się, aby wszystkie nowe ugrupowania uzyskały wyższy odsetek głosów niż wynik wyborczy na poziomie kraju. W czterech z nich (Poprad, Spišská Nová Ves, Koszyce I, Koszyce IV) takie rezultaty odniosło 7 z 8 ugrupowań. W przypadku dwóch pierwszych słabsze wyniki (odpowiednio 1,83% i 2,25%) odnotował Most-Híd, natomiast w Koszycach gorzej od wyniku ogólnokrajowego wypadła Partia Ludowa Nasza Słowacja. Najmniej skorzy do popierania nowych ugrupowań są wyborcy ze: Złatych Moravcův, Čadcy, Kysuckého Nového Mesta, Detvy, Dunajskiej Stredy, Galanty, Komárna, Nowych Zamków i Sniny. W pierwszych czterech powiatach jedynie Partia Ludowa Nasza Słowacja uzyskała wynik większy niż odsetek głosów w skali kraju, w kolejnych czterech podobne rezultaty osiągnął Most-Híd, natomiast w przypadku Sniny wynik powyżej rezultatów ogólnokrajowych zdobyła jedynie Partia Porozumienia Obywatelskiego.

Tabela 4. Powiaty wykazujące najwyższe i najniższe poparcie wyborcze dla nowych partii politycznych na Słowacji

Okres	Kraj	ES Naše Slovensko 2016	SME RODINA - Boris Kollár 2016	#SIEŤ 2016	OEaNO 2012	Sloboda a Solidarita 2010	MOST - HÍD 2010	ANO 2002	SOP 1998	Średni zysk/strata nowego ugrupowania
Koszyce I	koszycki	6,38%	7,37%	8,33%	11,91%	17,03%	9,41%	12,92%	23,80%	+ 4,01 p.p.
Koszyce IV	koszycki	6,68%	8,26%	7,88%	10,77%	14,22%	8,93%	13,09%	25,43%	+ 3,77 p.p.
Poprad	preszowski	10,30%	6,82%	5,92%	11,91%	16,08%	1,83%	13,62%	9,63%	+ 1,38 p.p.
Spišská Nová Ves	koszycki	10,10%	7,06%	6,00%	8,86%	12,49%	2,25%	11,94%	10,59%	+ 0,53 p.p.
...										
Galanta	trnawski	5,71%	6,58%	3,77%	7,28%	8,68%	29,37%	4,29%	4,05%	+ 0,58 p.p.
Dunajská Streda	trnawski	1,29%	3,25%	1,98%	1,81%	2,99%	50,87%	1,73%	1,43%	+ 0,03 p.p.
Nové Zámky	nitrzański	5,50%	6,04%	3,38%	4,34%	8,12%	23,82%	6,23%	4,29%	- 0,42 p.p.
Komárno	nitrzański	2,05%	2,99%	2,66%	2,55%	4,88%	37,73%	3,64%	2,92%	- 0,71 p.p.
Detva	bańsko-bystrzycki	10,98%	6,02%	3,48%	8,10%	11,26%	1,70%	7,85%	4,80%	- 1,36 p.p.
Zlaté Moravce	nitrzański	9,75%	6,00%	3,88%	7,12%	9,35%	1,80%	6,10%	4,61%	- 2,06 p.p.
Snina	preszowski	6,24%	5,00%	4,34%	3,78%	5,72%	1,45%	7,25%	13,05%	- 2,28 p.p.
Kysucké Nové Mesto	żyliński	11,18%	5,51%	4,05%	5,24%	7,86%	1,02%	4,28%	2,94%	- 2,88 p.p.
Čadca	żyliński	10,81%	4,14%	5,45%	4,97%	6,54%	0,92%	3,24%	2,99%	- 3,25 p.p.
	wynik w skali kraju	8,04%	6,62%	5,60%	8,55%	12,14%	8,12%	8,01%	8,01%	

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników wyborów.

Charakterystyczne dla słowackich nowych ugrupowań jest ogromne zróżnicowanie geograficzne poparcia (tabela 5). Fenomen ten dotyczy zresztą wszystkich słowackich partii parlamentarnych i jest związany głównie z heterogeniczną strukturą społeczną tego państwa. Jest on szczególnie widoczny w przypadku ugrupowania Most-Híd, które zdecydowanie najwięcej głosów uzyskało na południu Słowacji, w powiatach o największych skupiskach mniejszości węgierskiej. Odchylenie standardowe liczone jako odsetek poparcia ugrupowania Béli Bugára wyniosło aż 145,49%, a jego bastionami poparcia w trakcie elekcji z 2010 r. były: Dunajská Streda (50,87%), Komárno (37,73%), Galanta (29,37%), Šal'a (26,42%), Nové Zámky (23,82%), Rožňava (21,17%), Rimavská Sobota (20,06%). W 44 z 79 powiatów partia nie przekroczyła natomiast 2% ważnie oddanych głosów, najsłabszy rezultat uzyskując w Starej Ľubovni (0,79%).

Taki geograficzny rozkład poparcia pozwolił Most-Híd na powtórzenie sukcesu wyborczego w elekcjach parlamentarnych z 2012 i 2016 r. (rysunek 1). Z podobnym, choć nie aż tak drastycznym, rozrzutem poparcia mamy do czynienia w przypadku Partii Porozumienia Obywatelskiego w 1998 r. (odchylenie standardowe na poziomie 63,86%), która zdecydowanie najlepsze wyniki osiągnęła w powiecie koszyckim, a także w samych Koszycach, gdzie zdobyła ponad 20% głosów wyborców. Takie rozmieszczenie geograficzne głosów wynikało z faktu pochodzenia lidera ugrupowania Rudolfa Schustera – ówczesnego burmistrza Koszyc, który w 1999 r. objął urząd prezydenta Republiki Słowackiej.

Na uwagę zasługuje natomiast rozmieszczenie wyborczego poparcia ugrupowania Jesteśmy Rodziną Borisa Kollára, którego wartość odchylenia standardowego liczona jako odsetek wyniku ogólnokrajowego jest najniższa spośród wszystkich partii parlamentarnych od czasu rezultatu SMER z wyborów w 2002 r.³

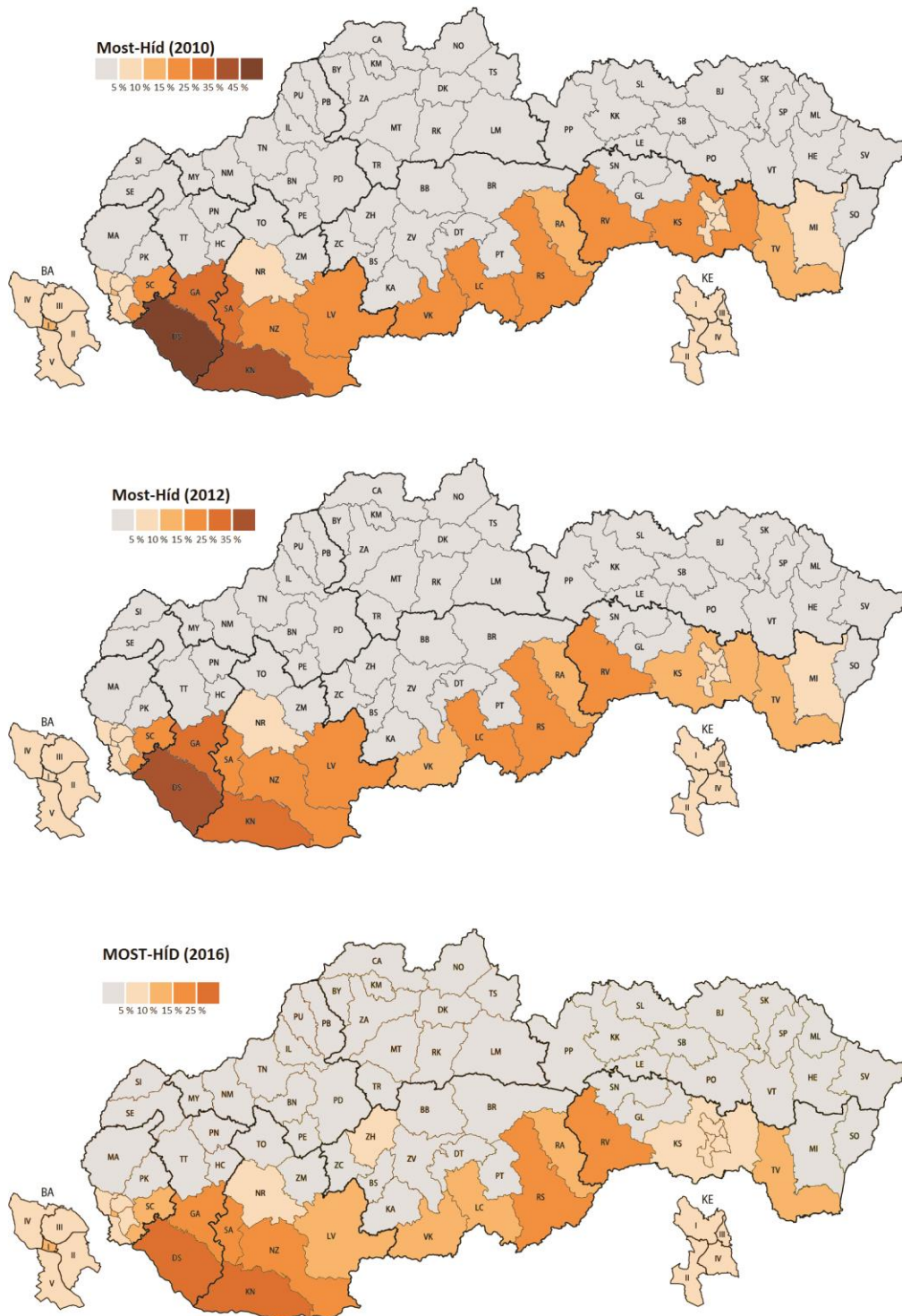
Tabela 5. Zróżnicowanie poparcia dla nowych partii na Słowacji liczone na podstawie rezultatów uzyskanych w poszczególnych powiatach

Ugrupowanie	ES Naše Slovensko 2016	SME RODINA - Boris Kollár 2016	#SIEŤ 2016	OLaNO 2012	Sloboda a Solidarita 2010	MOST - HÍD 2010	ANO 2002	SOP 1998
Odchylenie standardowe	2,69	1,54	1,76	3,26	4,19	9,09	2,92	5,27
Współczynnik zmienności (odchylenie standardowe jako odsetek poparcia)	31,11%	23,88%	32,10%	39,43%	36,14%	145,49%	36,09%	63,86%

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników wyborów.

³ W 2002 r. wartość odchylenia standardowego jako odsetka wyniku wyborczego partii Roberta Fico wyniosła 21,91%.

Rysunek 1. Geograficzne rozmieszczenie poparcia wyborczego Most-Híd w latach 2010-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego Republiki Słowacji.

W dalszej części analizy wyliczono współczynniki korelacji wyników wyborczych nowych partii na Słowacji. Silną korelację dodatnią wykazywały wyniki wyborcze Wolności i Solidarności z OĽaNO ($r = ,835$; $p < ,001$) oraz z Jesteśmy Rodziną Borisa Kollára ($r = ,645$; $p < ,001$). Podobne wartości współczynnika odnotowano, co nie zaskakuje ze względu na podobny profil ideologiczny, w przypadku rezultatów Partii Porozumienia Obywatelskiego (1998) i Aliansu Nowego Obywatela (2002).

Tabela 6. Współczynniki korelacji wyników wyborczych nowych partii politycznych na Słowacji liczone na podstawie rezultatów uzyskanych w powiatach

	ES Naše Slovensko 2016	SME RODINA - Boris Kollár 2016	#SIEŤ 2016	OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti 2012	Sloboda a Solidarita 2010	MOST - HÍD 2010	ANO 2002	SOP 1998
ES Naše Slovensko 2016	X					-,565**		
SME RODINA - Boris Kollár 2016		X		,544**	,645**	-,318**	,255*	
#SIEŤ 2016			X	,462**	,389**	-,321**	,243*	,346**
OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti 2012		,544**	,462**	X	,835**	-,376**	,234*	
Sloboda a Solidarita 2010		,645**	,389**	,835**	X	-,277*	,332**	
MOST - HÍD 2010	-,565**	-,318**	-,321**	-,376**	-,277*	X		
ANO 2002		,255*	,243*	,234*	,332**		X	,694**
SOP 1998			,346**				,694**	X

** . Korelacja istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

* . Korelacja istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników wyborów.

Porównanie terytorialnego rozkładu poparcia ugrupowań, które uzyskały mandaty parlamentarne w 2010 r., pokazuje, że Wolność i Solidarność osiągała dobre rezultaty w powiatach, w których wysokie poparcie uzyskiwała konserwatywno-liberalna Słowacka Unia Chrześcijańska i Demokratyczna – Partia Demokratyczna (SDKÚ-DS) ($r = ,842$; $p < ,001$), natomiast Most-Híd najmocniej rywalizował, co nie zaskakujące, z Partią Węgierskiej Koalicji (SMK-MKP) ($r = ,933$; $p < ,001$), a najgorzej wypadł tam, gdzie ponadprzeciętne wyniki osiągał

SMER ($r = -.775$; $p < .001$). W przypadku ostatnich wyborów parlamentarnych skrajnie nacjonalistyczna LS Naše Slovensko uzyskiwała dobre wyniki tam, gdzie wysokim poparciem cieszyła się Słowacka Partia Narodowa ($r = .615$; $p < .001$), natomiast słabe rezultaty osiągała w okręgach, gdzie dobrze wypadła Most-Híd ($r = -.609$; $p < .001$).

Wyniki analizy – Czechy

Nieco inne wnioski przynosi analiza rezultatów nowych ugrupowań w warunkach czeskich. Tym razem na mapie naszych południowych sąsiadów można wyodrębnić jednostki administracyjne, w których wyborcy chętniej niż w innych częściach państwa popierają nowe inicjatywy polityczne (są to: Nymburk, Karlowe Wary, Jablonec nad Nysą, Liberec, Semily, Jicin, Nachod i Trutnov, gdzie wszystkie cztery analizowane ugrupowania osiągały rezultaty powyżej wyniku w skali ogólnokrajowej) oraz takie, gdzie się nie generują one zwiększonego poparcia elektoratu (są to: Karwina, powiat Brno, Zdziar nad Sazawą, Pelhrimov, Havlickuv Brod, Svitavy, Rokycany, Tachov, Domazlice, Tabor i Pisek, gdzie żadna z partii nie uzyskała odsetka głosów przewyższającego wynik wyborczy).

Tabela 7. Okręgi wyborcze wykazujące najwyższe i najniższe poparcie wyborcze dla nowych partii politycznych w Republice Czeskiej

Okres	Kraj	ANO 2011	Świt Demokracji Bezpośredniej	TOP 09	Sprawy publiczne	Średni zysk/strata nowego ugrupowania w stosunku do rezultatu na poziomie kraju
Jablonec nad Nysą	liberecki	22,90%	8,18%	21,47%	12,47%	+ 2,98 p.p.
Jicin	hradecki	21,57%	8,40%	20,26%	12,91%	+ 2,51 p.p.
Liberec	liberecki	22,29%	7,05%	20,69%	12,58%	+ 2,38 p.p.
Semily	liberecki	19,29%	9,07%	20,43%	13,03%	+ 2,18 p.p.
Karlowe Wary	karlowarski	22,24%	8,05%	19,36%	11,77%	+ 2,08 p.p.
Trutnov	hradecki	20,02%	8,75%	17,11%	13,10%	+ 1,47 p.p.
Nachod	hradecki	19,11%	8,44%	17,60%	13,34%	+ 1,35 p.p.
Nymburk	środkowoczeski	21,29%	7,07%	17,10%	11,31%	+ 0,92 p.p.
...						
Tabor	południowoczeski	17,90%	6,53%	16,61%	10,85%	- 0,31 p.p.
powiat Brno	południowomorawski	18,06%	6,55%	15,69%	10,19%	- 0,66 p.p.
Pisek	południowoczeski	15,41%	6,79%	16,59%	9,69%	- 1,16 p.p.
Rokycany	pilzneński	18,54%	5,52%	13,93%	9,54%	- 1,40 p.p.
Tachov	pilzneński	17,00%	6,68%	12,80%	10,75%	- 1,47 p.p.
Svitavy	pardubicki	16,62%	6,54%	12,48%	10,81%	- 1,67 p.p.
Havlickuv Brod	Wysoczyna	17,18%	5,87%	13,52%	9,36%	- 1,80 p.p.
Pelhrimov	Wysoczyna	14,89%	6,03%	14,27%	10,32%	- 1,90 p.p.
Domazlice	pilzneński	16,44%	6,16%	13,02%	8,60%	- 2,22 p.p.
Zdziar nad Sazawą	Wysoczyna	15,57%	5,89%	12,70%	9,56%	- 2,35 p.p.
Karwina	morawsko-śląski	15,98%	6,84%	7,43%	10,41%	- 3,11 p.p.
wynik ogólnokrajowy		18,65%	6,88%	16,70%	10,88%	

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników wyborów.

Nowe ugrupowania polityczne w Czechach cechują się również najmniejszym geograficznym zróżnicowaniem poparcia spośród analizowanych państw. Co więcej, ANO 2011 oraz Sprawy Publiczne posiadały najbardziej jednolitą strukturę ze wszystkich partii parlamentarnych⁴.

⁴ Wartości odchyżeń standardowych liczonych jako odsetek rezultatu wyborczego w przypadku elekcji parlamentarnej z 2010 r. wyniosły: Sprawy Publiczne (VV) – 11,71%, Czeska Partia Socjaldemokratyczna (ČSSD) – 15,09%, Obywatelska Partia Demokratyczna (ODS) – 15,63%, Komunistyczna Partia Czech i Moraw (KSČM) – 19,92%, TOP 09 – 24,35%, natomiast w wyborach z 2013 roku: ANO 2011 – 11,30%, ČSSD – 15,16%, KSČM – 19,26%, Świt Demokracji Bezpośredniej – 19,62%, ODS – 25,42%, TOP 09 – 36,01% i KDU-ČSL – 52,66%.

Tabela 8. Zróżnicowanie poparcia dla nowych partii w Republice Czeskiej liczone na podstawie rezultatów uzyskanych w poszczególnych powiatach

Ugrupowanie	ANO 2011	Świt Demokracji Bezpośredniej	TOP 09	Sprawy publiczne
Odchylenie standardowe	2,14	1,45	3,71	1,29
Współczynnik zmienności (odchylenie standardowe jako odsetek poparcia)	11,30%	19,62%	24,35%	11,71%

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników wyborów.

Analiza współczynników korelacji wyników wyborczych nowych ugrupowań w pierwszych elekcjach, w których obsadziły one mandaty parlamentarne, zostały przedstawione w poniższej tabeli. Na uwagę zasługuje wynik współczynnika liczonego dla ANO 2011 i Spraw Publicznych, który wskazuje na podobieństwo terytorialnego rozmieszczenia elektoratów tychże partii ($r = ,607$; $p < ,001$).

Tabela 9. Współczynniki korelacji wyników wyborczych nowych partii politycznych w Republice Czeskiej liczone na podstawie rezultatów uzyskanych w powiatach

	ANO 2011 2013	Úsvit 2013	TOP 09 2010	VV 2010
ANO 2011 2013	X	,274*		,607**
Úsvit 2013	,274*	X	-,520**	,438**
TOP 09 2010		-,520**	X	-,226*
VV 2010	,607**	,438**	-,226*	X

** . Korelacja istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

* . Korelacja istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników wyborów.

Biorąc pod uwagę jedynie rezultaty wyborów parlamentarnych z 2010 r. rozmieszczenie terytorialne poparcia dla TOP 09 odpowiadało rozmieszczeniu poparcia ODS ($r = ,688$; $p < ,001$) i wykazywało negatywną zależność względem poparcia dla ČSSD ($r = -,894$; $p < ,001$) oraz KSČM ($r = -,757$; $p < ,001$). Wynik ten można tłumaczyć różnicami ideologicznymi wyborców konserwatywnego TOP 09 oraz elektoratów socjaldemokratów i komunistów. W wyborach 2013 r. odnotowano natomiast negatywną korelację rezultatów Świtu Demokracji Bezpośredniej i ODS ($r = -,668$; $p < ,001$).

Dyskusja

Prezentowane badania empiryczne celowo pomijają aspekt temporalny. Wynika to z niedługiej tradycji instytucji demokratycznych analizowanych państw oraz z faktu, że zdobywanie atrybutów relewancji przez nowe ugrupowania, niewywodzące się z wyodrębnionych na podstawie kryterium genetycznego ugrupowań staro- i noworeżimowych, to stosunkowo nowy fenomen. W tym czasie nie doszło do spektakularnych zmian w strukturze społecznej analizowanych państw, które mogłyby mieć realny wpływ na rezultaty przeprowadzonej analizy. Kolejnym czynnikiem pominiętym w niniejszym artykule jest aspekt prawny, w szczególności kształt ordynacji wyborczej w warunkach polskich. Mimo zmian, które w pewnym stopniu mogły wpłynąć na strategie głosowania elektoratu (przede wszystkim zmiana formuły wyborczej czy wprowadzenie ustawowych kwot płci na listach wyborczych), okręgi wyborcze w wyborach do sejmu w latach 2001-2015, a więc obszary przyjęte za jednostki analizy w przypadku Polski, nie podlegały większym modyfikacjom. Z tego względu należy uznać, że czynnik ten nie miał decydującego znaczenia dla rezultatów analizy. Aspekt ten wpłynął również na dobór jednostek analizy w poszczególnych państwach będących przedmiotem badań. Ze względu na obowiązujące prawo wyborcze w przypadku Słowacji i Czech zdecydowano się na analizę wyników w ujęciu powiatowym. Dzięki temu w przypadku wszystkich państw liczba jednostek analizy była zbliżona, co umożliwiło przeprowadzenie badań komparatystycznych.

Wnioski

Podsumowując wyniki przeprowadzonej analizy, uzasadnione wydaje się stwierdzenie, że w warunkach analizowanych państw trudno wskazać konkretne jednostki terytorialne, których mieszkańcy wykazują tendencję do popierania nowych inicjatyw politycznych. Za wyjątek w tym względzie można uznać Republikę Czeską, gdzie udało się wyodrębnić miejsca, w których częściej niż w innych częściach państwa głosuje się (bądź nie) na nowe ugrupowania i nowe partie charakteryzują się najbardziej jednolitą strukturą poparcia spośród analizowanych państw. Biorąc pod uwagę całokształt analizy, okazuje się, że różnice w terytorialnym rozmieszczeniu poparcia dla nowych ugrupowań, podobnie jak w przypadku „pozostałych partii” wynikają zazwyczaj z trzech powiązanych ze sobą czynników:

(1) Specyfiki konkretnej jednostki terytorialnej, która może wpływać na zwiększone poparcie dla ugrupowań określonego typu. W niektórych przypadkach partie częściej generują wyższe poparcie

w okręgach wielkowiejskich (np. Nowoczesna, Wolność i Solidarność), w innych w jednostkach zamieszkałych przez mniejszość narodową (Most-Híd).

(2) Specyfiki ideologicznej ludności zamieszkującej konkretną jednostkę terytorialną, która może generować dodatkowe poparcie dla ugrupowań określonego typu. W tym przypadku program nowych partii odpowiada dominującym identyfikacjom ideologicznym elektoratu w konkretnej części państwa (przykładowo LPR generowała zwiększone poparcie w bardziej konserwatywnych okręgach na wschodzie Polski).

(3) Czynnika personalnego, który może determinować znaczące różnice poparcia w poszczególnych jednostkach terytorialnych. Najlepiej znaczenie tego czynnika obrazuje geograficzne rozmieszczenie poparcia dla Partii Porozumienia Obywatelskiego (SOP), cechujące się zwiększonym poziomem poparcia w rejonie Koszyc wynikającym z popularności jej lidera Rudolfa Schustera. Efekt lidera stanowi zresztą istotny czynnik sukcesu nowych partii politycznych. Jednak, jak wskazuje przykład SOP, zbyt duże uzależnienie wyniku wyborczego od poziomu poparcia społecznego dla partyjnego przywódcy powoduje niebezpieczeństwo szybkiej utraty relewancji, a w skrajnym przypadku (takim jak gwałtowny spadek zaufania społecznego względem lidera bądź jego odejście z partii) może spowodować rozpad ugrupowania (Marmola 2017: 343).

Bibliografia:

Bakke, E. & Sitter, N. (2005). Patterns of Stability: Party Competition and Strategy in Central Europe Since 1989. *Party Politics*, 11, 243–63.

Harmel, R. (1985). On the Study of New Parties. *International Political Science Review*, 6 (4), 403–18.

Marmola, M. (2015). Homogeniczność społeczeństwa a poparcie dla nowych partii w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. *Pisma Humanistyczne*, XIII, 183–98.

Marmola, M. (2017). Nowe partie w państwach Europy Środkowo-Wschodniej – w poszukiwaniu czynników sukcesu wyborczego. W: M. Kolczyński (red.). *Polskie wybory 2014–2015: kontekst krajowy i międzynarodowy – przebieg rywalizacji – konsekwencje polityczne. Tom II*. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego.

Sikk, A. (2005). How unstable? Volatility and the genuinely new parties in Eastern Europe. *European Journal of Political Research*, 44, 391–412.

Tucker, J. (2006). *Regional Economic Voting: Russia, Poland, Hungary, Slovakia, and the Czech Republic, 1990-99*, New York: Cambridge University Press.

Wojtasik, W. (2014). Nowa partia w systemie partyjnym: przykład Ruchu Palikota. W: D. Plecka (red.). *Demokracja w Polsce po 2007 roku*. Sosnowiec: REMAR.

Wojtasik, W. (2014). Nowa partia w systemie partyjnym. W: R. Wiszniowski, & J. Juchnowski (red.). *Studia nad współczesnymi systemami politycznymi. Tom I. Podmioty i procesy demokratyczne*. Księga dedykowana profesorowi Andrzejowi Antoszewskiemu. Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
